

Пřídavná jména slovesná a přičestí

ПРІДАВНА́ ЯМÉНА СЛОВЕСНА́ ПРІТОМНА́

Tvoří se pouze od sloves **nedokonavých** (dokonavá slovesa nemají význam přítomného času).

a) ČINNÁ

I. časování	
оні дѣла-ют	дѣлающий, -ая, -ее, -ие
оні піш-ут	пішущий, -ая, -ее, -ие
II. časování	
оні говор-ят	говорящий, -ая, -ее, -ие
оні крич-ат	кричащий, -ая, -ее, -ие

b) TRPNÁ (od sloves přechodných):

I. časování	
мы изуча-ем	изучаемый, -ая, -ое, -ые
мы нес-ём	несомый, -ая, -ое, -ые
мы созда-ём	создаваемый, -ая, -ое, -ые
II. časování	
мы производ-им	производимый, -ая, -ое, -ые

POZNÁMKY:

1. **Пřízvuk** u I. časování je jako ve 2. osobě (ты пишешь – пишущий, ты рисуешь – рисуемый), u II. časování jako v infinitivu (просить – просящий, проводить – приводимый). Výjimek není mnoho.
2. Přídavná jména slovesná jsou typická pro odborný styl. V češtině jim odpovídají buď rovněž přídavná jména slovesná, nebo vedlejší vztahná věta.

завод, выпускающий тракторы – завод **вырабѣající** тракторы
– завод, **который** вырабѣает тракторы

тракторы, выпускаемые заводом – тракторы, **которые** вырабѣает завод
– тракторы **вырабѣенные** заводом

3. Mnohá přídavná jména slovesná přítomná se změnila v obyčejná **přídavná jména** nebo přešla k **podstatným jménům**:
выдающийся – vynikající, блестящий – skvělý, развивающийся (страна) – rozvojový, заведующий – vedoucí, учащиеся – žáci, studenti, studující, уважаемый – vážený, любимый – milovaný, oblíbený, ископаемые – nerostы. Přídavná jména na **-мый** (tvořená i od sloves dokonavých) vyjadřují potenciální schopnost, vlastnost věcí: осуществимый – uskutečnitelný, неразрешимый – neřešitelný, nerozřešitelný.

PŘÍDAVNÁ JMÉNA SLOVESNÁ MINULÁ

a) ČINNÁ (tvoří se od sloves dokonavých i nedokonavých)

он (с)дела-л	(с)делавший, -ая, -ее, -ие
он говорѣл	говорѣвший, -ая, -ее, -ие
он (пере)нёс	(пере)нёсший, -ая, -ее, -ие
он (при)вёл	(при)вѣдший, -ая, -ее, -ие

POZNÁMKY:

1. Příponou **-вший** se tvoří přídavná jména slovesná minulá od sloves, jejichž kmen minulý končí na **samohlásku**: читавший, просѣвший. Příponou **-ший** pak od sloves, jejichž kmen minulý končí na **souhlásku**: принёсший, умерший, замёрзший.
2. Slovesa na **-сти**, která mají při časování před koncovkou **-д-** nebo **-т-**, a slovesa na **-чь** mají přídavná jména slovesná na **-ший**, přičemž kmen končí na **-д-**, **-т-**, resp. **-к-**, **-г-**: привести, я приведу – привѣдший, мести, я мету – мѣтший, цвести, я цвету – цветший, испечь, я испеку – испѣкший, сберечь, я сберегу – сберѣгший.

Пřízvuk u přídavných jmen slovesných na **-ший** je vždy před touto příponou. Jinak je přízvuk stejný jako u infinitivu.

3. **Slovesa zvratná** mají vždy podobu na **-ся** (i po samohlásce) jak u přídavných jmen slovesných přítomných, tak i minulých:
 строящийся, строящаяся, строящееся, строящиеся, вернувшийся, вернувшаяся, вернувшиеся.

4. **Do češtiny** se obvykle překládají vedlejší větou:
 завод, **выпустивший тракторы** – závod, **který vyrobil** traktory
 завод, **выпускавший тракторы** – závod, **který vyráběl** traktory

b) **TRPNÁ** (v krátkém tvaru se nazývají přičestími a tvoří se téměř výhradně od sloves dokonavých přechodných):

Пřípona	Infinitiv	Пřičесті	Пřípona	Пřídavná jména slovesná
-н-	сделать	сделан, -а, -о, -ы	-нн-	сделанный, -ая, -ое, -ые
-ен-	закл ^ю чить	закл ^ю чён, -á, -ó, -ы	-енн-	закл ^ю ченный, -ая, -ое, -ые
	привезт ^и	привезён, -á, -ó, -ы		привезённый, -ая, -ое, -ые
-т-	принять	принят, -á, -о, -ы	-т-	принятый, -ая, -ое, -ые

POZNÁMKY:

1. Příponou **-н-** (**-нн-**) tvoříme přičestí a přídavná jména slovesná od sloves na **-а-** (kromě typu **принять** a **жать**): **записать** – **записан**, **записанный**, **согласовать** – **согласован**, **согласованный**, **передать** – **передан**, **переданный**.
2. Příponou **-ен-**, **-ён-** (**-енн-**, **-ённ-**) se tvoří od sloves s infinitivem na **-ст^и**, **-зт^и**, **-ч^ь** a od sloves II. časování: **привести** – **приведён**, **приведённый**, **привезт^и** – **привезён**, **привезённый**, **испечь** –

испечён, испечённый, заключить – заключён, заключённый, вернуть – возвращён, возвращённый. Dochází ke změně kmenové souhlásky jako při časování.

3. Přípona **-t-** se připojuje ke slovesům na **-нуть**: растянуть – растянут(ый) a k slovesům typu принять – принят(ый), жать – сжат(ый), колоть – расколот(ый), бить – убит(ый), обуть – обут(ый), надеть – надэт(ый), крыть – открит(ый), жить – прожитый. U sloves typu тереть připojujeme tuto příponu k tvaru minulého času v m. r.: он запер – запертый, он стёр – стёртый.
4. **Пřízvuk** přídavných jmen slovesných a příčestí minulých je složitý a je třeba si ho ověřit podle slovníku.
5. Do češtiny překládáme přídavná jména slovesná minulé trpná buď přídavnými jmény slovesnými nebo vedlejší větou:

дом, пострóенный (в прошлом годý)

– дům **postavený** (v minulém roce)

– дům, **který byl postaven** (v minulém roce)

6. Příčestí se používá pro tvoření **trpného rodu**: дом (был, будет) пострóен (viz výše).
7. U příčestí **píšeme jedno -н-**, u přídavných jmen slovesných **dvě -нн-**: дом пострóен, фábрика пострóена, здания пострóены; дом, пострóенный в прошлом годý; фábрика, пострóенная в прошлом годý; здания, пострóенные в прошлом годý.

Пřechodníky

Пřechodníky se v ruštině nemění ani podle rodu, ani podle čísla. Označují děj současný s dějem hlavním (пřechodníky přítomné) nebo předčasný ve vztahu k ději hlavnímu (пřechodníky minulé). Учítывая Вашу просьбу, сообщаем... Береме в úvahu Vaši žádost a sdělujeme... Рассмотрев наши возможности, сообщаем... По posouzení наших možností Vám sdělujeme...

PŘECHODNÍK PŘÍTOMNÝ

Tvoří se od nedokonavých sloves příponou **-я** (по ж, ш, ч, щ **-а**) po odtržení osobní koncovky: я работа-ю – **работая**, я держ-у – **держá**.

Slovesa typu **давать** ponechávají v přechodníku příponu **-ва-**: **давая**, **вставая** apod.

Sloveso **быть** má přechodník **будучи**.

Přechodníky na **-я** od některých sloves dokonavých (**пройдя**, **увидя**, **отвезя**) mají význam přechodníku minulého (označují předčasnost).

PŘECHODNÍK MINULÝ

Tvoří se od sloves dokonavých, a to od kmene minulého příponou **-в, -вши**, а **пемá** li minulý čas m. r. příponou **-л**, příponou **-ши**: он сделал – **сделав(ши)**, он крикнул – **крикнув(ши)**, он принёс – **принёсши**, он вырос – **выросши**.

Пřízvuk je na stejném místě jako v minulém čase.

Přechodníky se v češtině používají velmi málo, proto ruské přechodníky překládáme do češtiny zpravidla jiným způsobem:

1. Vedlejší větou:

a) časovou

Окончив работу, мы ушли домой. – **Když jsme skončili práci**, odešli jsme domů. Директор, утверждая проект, внёс в него только одно дополнение. – **Když ředitel schvaloval návrh**, učinil k němu pouze jeden doplněk.

b) příčinnou

Не имея другой возможности, монополии рассматривали интеграцию как одно из главных средств упрочения позиций. – **Protože neměly** jinou možnost, монополия se dívaly na integraci jako na jeden z hlavních prostředků posílení pozic.

c) podmínkovou

Не приняв нужные меры, предприятие не увеличило бы продукцию. – **Kdyby podnik nepřijal** potřebná opatření, nezvýšil by výrobu.

Опираясь на достигнутое, мы можем сделать следующий шаг вперёд.
– **Jestliže se opíráme** o dosažené výsledky, můžeme učinit další krok kupředu.

d) **účinkovou**

Снизив расходы, предприятие увеличило прибыль. – **Tím, že podnik snížil** náklady, zvýšil zisk.

Обслуживая торговый обмен между странами, морское судоходство стало важным инструментом разделения труда. – **Tím, že námořní lodní doprava slouží** směnnému obchodu, stala se důležitým nástrojem dělby práce.

e) **přípustkovou**

Сомневаясь в успехе, конструкторы всё же подвергли оборудование испытанием. – **Konstruktéři podrobili** zařízení zkouškám, **přestože pochybovali** o úspěchu.

2. **Souřadnou větou**

Быстро развиваясь, завод до второй мировой войны произвёл свыше 300 тысяч сельскохозяйственных машин. – **Závod se rychle rozvíjel** a před druhou světovou válkou vyrobil přes 300 tisíc zemědělských strojů.

Обладая мощной перерабатывающей промышленностью, страна не располагает достаточной топливно-сырьевой базой. – **Země má** mohutný zpracovatelský průmysl, nedisponuje však dostatečnou palivovou a surovinovou základnou.

3. **Předložkovou vazbou**

Стремясь сдвинуть дело с мёртвой точки, западные государства внесли новые предложения. – **Ve snaze** posunout záležitost z mrtvého bodu západní státy předložily nové návrhy.

Приехав в Москву, мы сразу пошли в министерство. – **Po příjezdu** do Moskvy jsme hned šli na ministerstvo.